

Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży kończącej szkoły ponadpodstawowe o profilu technicznym na podstawie badań własnych

Educational and professional plans of young people graduating from vocational upper secondary schools, based on own research

Key words: planning, education, career, youth, secondary school

Abstract: The article concerns educational and professional plans of youth from secondary schools with technical profile. It contains the results of surveys that were carried out in a group of graduates of a first-stage sectoral VET school and a vocational upper secondary school. The respondents answered questions about their future, further education and the possibility of entering the labor market. They commented on their willingness to work in the learned profession and their preferences regarding the place of work. Young people also assessed their chances on the labor market. Acquiring knowledge about the plans of secondary school youth is an important element of planning counseling activities that support young people in the process of shaping the attitudes necessary for educational and professional development in a changing reality.

Słowa kluczowe: planowanie, edukacja, kariera, młodzież, szkoła ponadpodstawowa

Streszczenie: Artykuł dotyczy planów edukacyjno-zawodowych młodzieży ze szkół ponadpodstawowych o profilu technicznym. Zawiera wyniki badań ankietowych, przeprowadzonych w grupie młodzieży, która kończy branżowe szkoły I stopnia oraz technika. Respondenci odpowiedzieli na pytania dotyczące ich przyszłości w kontekście dalszej edukacji oraz wejścia na rynek pracy. Wypowiedzieli się na temat chęci pracy w wyuczonym zawodzie, preferencji odnośnie do miejsca podjęcia pracy. Młodzi ludzie ocenili także swoje szanse na rynku pracy. Pozyskanie wiedzy na temat dalszych planów młodzieży ze szkoły ponadpodstawowej jest ważną przesłanką do planowania działań doradczych, polegających na dostarczaniu przydatnych informacji, wspieraniu w procesie kształtowania postaw potrzebnych młodym ludziom w dalszym rozwoju edukacyjno-zawodowym w zmiennej rzeczywistości.

Wprowadzenie

Jednym z ważnych momentów w życiu młodego człowieka jest wybór ścieżki edukacyjnej i/lub zawodowej po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej. Planowanie tego kroku powinno być poprzedzone refleksją i gruntownym przygotowaniem do pełnienia nowych ról, ustaleniem planu działania i dróg alternatywnych w związku z dynamicznymi zmianami, jakich doświadczamy na pandemicznym rynku pracy.

Podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych powinno przebiegać równolegle z procesem poznawania siebie¹ w kontekście konstruowania różnych scenariuszy dalszego rozwoju, oglądu siebie w mentalnym procesowaniu optymalnych rozwiązań. Jest to jeden z etapów składających się na projektowanie swojego konstruktu kariery i przyszłego modelu życia, a punkty decyzyjne to swoiste „zwrotnice” jako metafora rozwidlenia różnych dróg na linii życia. W przypadku młodzieży ze szkół ponadpodstawowych decyzja odbywa się w szczególnym czasie rozwojowym – podczas adolescencji, inaczej nazywanej: dorastaniem, dojrzewaniem, młodością. Na rozwój fizjologiczny i psychospołeczny nakłada się proces, podczas którego młodzi ludzie poznają swoje predyspozycje i zasoby, odkrywając, jakie czynności należą do satysfakcjonujących, co chcieliby w życiu robić. Na każdym etapie rozwoju poszerzamy swoją percepcję siebie, biorąc pod uwagę kontekst funkcjonowania w rzeczywistości zawodowej jako osoby spełniającej swoje aspiracje, ambicje i cele. Kształtujemy swoją wizję jednostki żyjącej w społeczeństwie, pełniącej liczne role życiowe, w tym zawodowe.

W niniejszym opracowaniu zostaną przedstawione plany edukacyjno-zawodowe młodzieży kończącej szkoły ponadpodstawowe o profilu technicznym na podstawie badań własnych.

Na wstępie omówione będą kluczowe zagadnienia dotyczące okresu dorastania oraz czynniki wpływające na kształtowanie się planów edukacyjno-zawodowych młodzieży, a następnie zostaną przedstawione wyniki przeprowadzonych badań, w których respondentami byli uczniowie branżowych szkół I stopnia oraz technikum.

Teoretyczne tło badań

Refleksja dotycząca planowania kariery zawodowej jest „zaszyta” w każdym kolejnym etapie rozwoju człowieka. Adolescencja jest fazą przechodzenia od dzieciństwa do dorosłości i „rozgrywa się” także w interesującym nas okresie edukacji ponadpodstawowej, gdy młodzież podejmuje decyzje dotyczące dalszego kształcenia i/lub wejścia na rynek pracy. Jest to kluczowy moment konstruowania i ukonkretniania planów życiowych, w którym budują się określone wizje ról rodzinnych i zawodowych².

¹ Por. J. Kalka, *Dążenia i aspiracje życiowe*, [w:] *Młodzież 2003, Opinie i diagnozy*, 2004, nr 2, s. 10.

² Por. *Materiały metodyczno-dydaktyczne do planowania kariery zawodowej uczniów*, projekt KOWEziU, Warszawa 2006, s. 14–16.

W literaturze psychologicznej znajdują się propozycje klasyfikacji faz rozwoju zawodowego z omówieniem ich specyfiki w kontekście planowania i kształtowania drogi zawodowej. Jednym z najbardziej znanych podejść jest koncepcja D. Supera, który opisał stadia rozwojowe, dotyczące kariery w kontekście charakterystycznych działań, odnoszących się do postrzegania i doświadczania ról społecznych, identyfikowania się z określonymi aktywnościami, preferowania ich ze względu na różne okoliczności.

Fazą rozwojową, która dotyczy respondentów badań w niniejszym artykule, jest okres poszukiwań, według D. Supera, „sytuowany” między 15 a 24 rokiem życia, określany jako stadium dorastania. Charakterystyczne dla tej fazy jest doświadczanie i eksperymentowanie w zakresie różnych działań, odnoszących się do szkoły, jak również pozaszkolnych sposobów spędzania czasu, często w kontekście zainteresowań, wynikających z ciekawości poznawczej. Wspomniany autor dzieli okres dorastania na 3 trzy etapy. W okresie wstępnym młody człowiek przymierza się do późniejszych wyborów zawodowych, obserwując rzeczywistość i próbując znaleźć przestrzeń dla siebie, biorąc pod uwagę swoje pasje, preferowane wartości oraz możliwości wykonywania przyszłego zawodu. Druga faza stanowi czas przejściowy między 18 a 21 rokiem życia, kiedy młody człowiek kształci się i planuje dalszą swoją ścieżkę edukacyjno-zawodową, natomiast trzecia faza to okres próby między 22 a 24 rokiem życia, gdzie zdaniem Supera mają miejsce pierwsze doświadczenia zawodowe zwane „pierwszą pracą”³.

Adolescencja jest trudnym okresem rozwojowym dla momentu podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowych⁴. Dorastająca jednostka musi zmienić swoją postawę, oczekiwania wobec rzeczywistości, przystosować się do nowych sytuacji, które nie zawsze akceptuje. Czas ten charakteryzuje dynamika stanów emocjonalnych, krytycyzm i związana z tym konfliktowość, oscylowanie między skrajnościami⁵.

Młody człowiek w procesie podejmowania decyzji bierze pod uwagę szereg czynników. Z badań wynika, że bardzo często wpływ na wybory zawodowe, karierę, myślenie o sukcesie, rozwoju zawodowym, ma środowisko rodzinne. W procesie socjalizacji młodzi ludzie asymilują przekazy dotyczące widzenia różnych ról zawodowych, aspiracji i wartości. Niejednokrotnie zawody wykonywane przez rodziców „dziedziczą” dzieci, powielając drogi zawodowe, jakie obserwowali w dzieciństwie. Istnieje niewątpliwie zależność w wielu przypadkach między wykształceniem rodziców a planami edukacyjno-zawodowymi dzieci⁶.

W okresie rozwoju psychofizycznego młody człowiek styka się nie tylko z wypowiedziami osób najbliższych, ale także z opiniami swoich rówieśników. Doświadczenie

³ Por. tamże, s. 17–18.

⁴ R. Arseniuk *Dorastanie – kryzys i powtórna szansa na rozwój*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/phocadownload/pracownie/dorastanie_last.pdf [dostęp: 2. 04. 2021].

⁵ Por. *Materiały metodyczno-dydaktyczne do planowania kariery...*, dz. cyt., s. 17–18.

⁶ Por. tamże, s. 76–77.

bycia i pozycjonowania się w grupie, budowania relacji interpersonalnych, współpracy, nawiązywania i podtrzymywania kontaktów, podejmowania ról społecznych jest bardzo ważną przesłanką w kontekście rozwijania umiejętności potrzebnych w przyszłej pracy. Może to w dużym stopniu wpłynąć na dalsze wybory edukacyjno-zawodowe. Zdobywając wiedzę o sobie, młody człowiek zwiększa poczucie pewności siebie, własnego sprawstwa oraz rozwija motywację osiągnięć. Przekładać się to z pewnością będzie na plany i poziom aspiracji zawodowych.

Aprobata środowiska szkolnego względem postaw, predyspozycji do wykonywania pewnych czynności i zainteresowań młodego człowieka, jak również wypowiedzi osób znaczących, są czynnikiem istotnym w kontekście kształtowania się dalszych planów. Na przyszłe wybory wpływają także cenione wartości, ułożone w hierarchię celów. Wiążą się one z odkrywaniem talentów, pasji, swoich predyspozycji oraz umiejętności. Wiedza w tym obszarze będzie wskazywać kierunek dalszych działań, nie tylko odnoszących się do decyzji o podjęciu nauki lub pracy, ale także dotyczących preferowanej formy zatrudnienia. Często osoby ceniące bezpieczeństwo i stabilizację mogą być bardziej skłonne do wyboru pracy etatowej, a osoby preferujące wyzwania i przedsiębiorczość – do zakładania własnej działalności gospodarczej, jednostki akcentujące autonomię i niezależność mogą brać pod uwagę wykonywanie zadań zawodowych w charakterze „wolnego strzelca”.

Omawiając zagadnienie planów edukacyjno-zawodowych, warto wskazać na pojęcie „aspiracji”, które oznacza dążenia, pragnienia, zamierzenia, odnoszące się do przewidywanych wyników własnego działania⁷. T. Lewowicki i B. Galas podkreślają, że „aspiracje silnie warunkują zachowanie człowieka, determinują jego aktywność, stanowią siłę napędową wielu ludzkich poczynań, działań skierowanych na osiągnięcie określonych celów, na realizację różnych potrzeb”⁸. Aspiracje są powiązane ze wspomnianą hierarchią wartości, przekładają się na motywację do działania, realizowania wybranych aktywności i rozwoju⁹. Aspiracje edukacyjne oraz zawodowe ukierunkowują jednostkę do zdobycia w przyszłości określonego poziomu wykształcenia, zawodu lub uzyskania stanowiska, funkcji, miejsca zatrudnienia, dającego określony obszar kontroli i poczucia sprawstwa. Będzie to stymulować samokształcenie, chęć do pozyskiwania i aktualizowania wiedzy, opanowania określonych umiejętności, uzyskiwania dodatkowych kwalifikacji.

Plany edukacyjno-zawodowe kształtuje często moda i modele życiowe, jakie promują media. Mogą być to także odniesienia kulturowe, stereotypy na temat prestiżu społecznego.

Sytuacja na pandemicznym rynku pracy sprawia, że konstruowanie dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej nie jest proste, powinno uwzględniać bieżącą i prognozo-

⁷ Por. J. Kunikowski, A. Kamińska, M. Gawryluk, *Aspiracje zawodowe młodzieży*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, Lublin – Polonia, vol. XXIX, 4 SECTIO J, 2016, s. 56–59.

⁸ T. Lewowicki, B. Galas, *Poziom aspiracji młodzieży*, „Nowa Szkoła”, 1984, nr 9, s. 387.

⁹ J. Kunikowski, A. Kamińska, M. Gawryluk, *Aspiracje...*, dz. cyt., s. 56.

waną sytuację gospodarczą, jednak należy być elastycznym i „zwinnym” w myśleniu i działaniu, jeśli pojawią się czynniki utrudniające realizację zamierzeń. Planowanie charakteryzować powinien dłuższy namysł, zawierający proces krystalizowania się wyobrażeń aż do ich zaakceptowania – postanowienia o celu i sposobach jego osiągnięcia¹⁰. Wymaga to uwzględnienia wielu czynników w refleksji nad rzeczywistością, zarówno swoich zasobów (talentów, uzdolnień, predyspozycji, zainteresowań, a także własnych ograniczeń), jak i przewidywanych okoliczności, połączonych z kształtowaniem postaw, ułatwiających radzenie sobie w złożonym, niejednoznacznym i niepewnym świecie. Podjęte badania pokażą pewną tendencję dotyczącą wyborów edukacyjno-zawodowych młodzieży, która jednak ze względu na permanentne przeobrażenia gospodarczo-rynkowe będzie zapewne modyfikowana. Pozyskanie wiedzy, dotyczącej zamierzeń edukacyjno-zawodowych młodzieży szkoły ponadpodstawowej, jest ważną przesłanką do planowania działań doradczych, polegających na dostarczeniu potrzebnych informacji oraz animowaniu postaw, jakie mogą okazać się przydatne w sytuacjach, które będą udziałem młodych ludzi funkcjonujących w zmiennej rzeczywistości.

Założenia metodologiczne

Podjęte badania miały na celu uzyskanie wiedzy na temat planów edukacyjno-zawodowych młodzieży ze szkół ponadpodstawowych o profilu technicznym.

W niniejszym artykule odpowiem na pytania badawcze: Jakie są plany uczniów kończących branżowe szkoły I stopnia oraz technika w kontekście dalszej edukacji i/lub wejścia na rynek pracy? Jakie są konkretne zamierzenia edukacyjne młodzieży kończącej branżowe szkoły I stopnia oraz technika? Jakie są plany młodych osób odnoszące się do funkcjonowania zawodowego: czy młodzież będzie chciała pracować w wyuczonym zawodzie, czy przekwalifikować się?; czy będzie chciała pracować w Polsce, czy za granicą? Jak uczniowie oceniają swoje szanse na rynku pracy?

Jako hipotezy przyjęto, że młodzież z branżowych szkół I stopnia zadeklaruje przede wszystkim chęć wejścia na rynek, natomiast młodzież z techników będzie preferować podjęcie nauki i jednocześnie zatrudnienie; młodzież z branżowych szkół I stopnia, która deklaruje chęć zdobywania wiedzy, wybierze Kwalifikacyjne Kursy Zawodowe oraz licea dla dorosłych, natomiast młodzież ucząca się w technikach najprawdopodobniej będzie chciała uczyć się na studiach niestacjonarnych. Młodzież zarówno z branżowych szkół I stopnia, jak i z techników będzie chciała pracować w wyuczonym zawodzie, będzie preferować pracę w Polsce niż za granicą. Młodzi ludzie średnio ocenią swoje szanse na znalezienie pracy po ukończeniu szkoły.

W badaniach uczestniczyło 347 uczniów z branżowych szkół I stopnia oraz 415 z techników z miasta Radomia oraz powiatu radomskiego i przyległych. Badania

¹⁰ M. Piorunek, *Projektowanie przyszłości edukacyjno-zawodowej w okresie adolescencji*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004, s. 33.

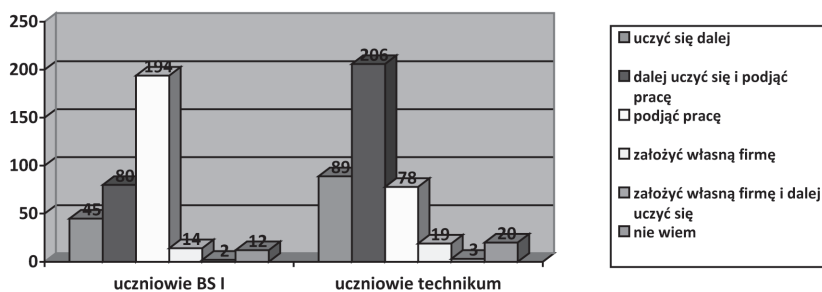
zostały przeprowadzone za pośrednictwem anonimowej ankiety internetowej. Wybór respondentów był losowy.

Badania przeprowadzono w listopadzie i grudniu 2020 roku. Ankietowani uczniowie zaznaczali odpowiedzi, które uważali za istotne w odniesieniu do każdego zagadnienia. Ankieta zawierała 5 pytań, pierwsze dotyczyło planów uczniów w kontekście dalszej edukacji i wejścia na rynek pracy (pytanie jednokrotnego wyboru), drugie dotyczyło planów edukacyjnych młodzieży kończącej branżowe szkoły I stopnia oraz technika (pytanie wielokrotnego wyboru), trzecie i czwarte: planów młodzieży odnoszących się do funkcjonowania zawodowego: czy młodzież będzie chciała pracować w wyuczonym zawodzie czy przekwalifikować się? Czy będzie chciała pracować w Polsce czy za granicą? (pytania jednokrotnego wyboru). Piąte pytanie odnosiło się do oceny przez młodzież swoich szans na rynku pracy po ukończeniu szkoły (pytanie jednokrotnego wyboru).

Analiza i interpretacja wyników badań

Poniżej zostaną przedstawione wyniki, jakie uzyskano w badaniach. Internetową ankietę wypełniło 347 uczniów z branżowych szkół I stopnia oraz 415 z techników.

Deklarowane plany edukacyjno-zawodowe ankietowanych uczniów (pytanie jednokrotnego wyboru) w sposób graficzny przedstawia poniższy wykres.

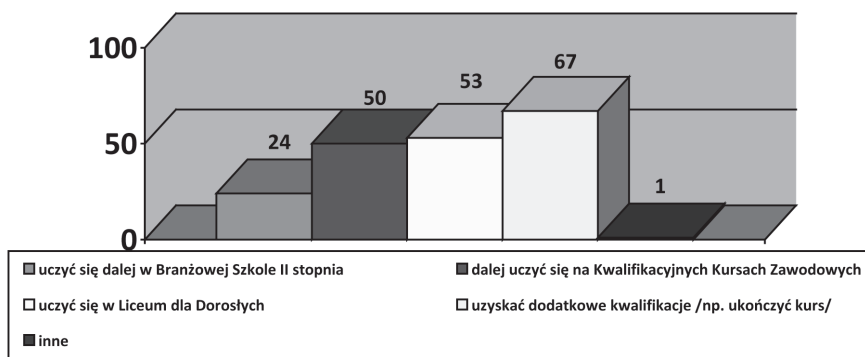
Wykres 1. Plany uczniów po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej

Źródło: badania własne.

Ankietowani uczniowie z branżowej szkoły I stopnia deklarują chęć podjęcia pracy po ukończeniu szkoły, jest to najwięcej wskazań (194 osoby), czyli 55,9%. Uczniowie, którzy planują dalej uczyć się, jednocześnie pracując, stanowią 25% badanej grupy; jedynie 13% uczniów tego typu szkoły chce uczyć się, decydując o podjęciu pracy odkładając na później. Niewielu uczniów (14 osób, co stanowi 4% badanych) planuje założenie własnej firmy po ukończeniu szkoły, 12 ankietowanych (3,4%) nie ma dalszych planów, jedynie 2 osoby (0,6%) chciałyby założyć własną firmę oraz jednocześnie uczyć się.

Inaczej wyniki przedstawiają się wśród uczniów technikum: największa grupa deklaruje chęć kontynuowania nauki oraz podjęcia pracy po ukończeniu szkoły, jest to najwięcej wskazań (206 osób), czyli 49,6%. Uczniowie, którzy planują dalej uczyć się, nie podejmując pracy, stanowią 89 osób – 21,4% badanej grupy; o podjęciu pracy po ukończeniu szkoły myśli 78 uczniów (18,8%). Niewielu uczniów, podobnie jak w przypadku pierwszej grupy, planuje założenie własnej firmy po ukończeniu szkoły (19 osób, co stanowi 4,6% badanych), 20 ankietowanych (4,8%) nie ma dalszych planów, tylko 2 osoby (0,5%) chciałyby założyć własną firmę oraz jednocześnie uczyć się.

Uczniów, którzy zadeklarowali chęć dalszego uczenia się, zapytano o plany edukacyjne (pytania wielokrotnego wyboru). Odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy:

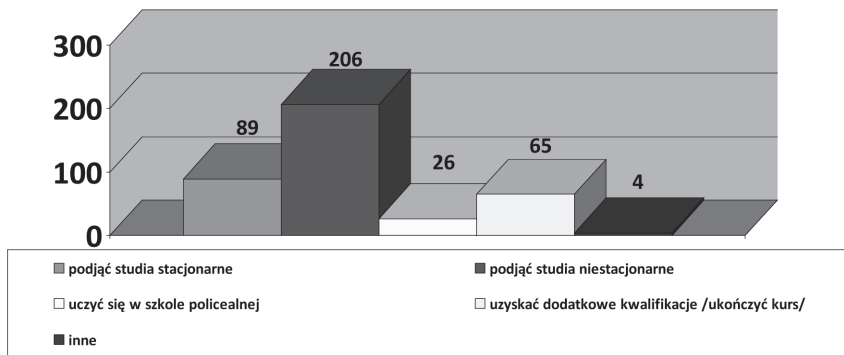
Wykres 2. Dalsza edukacja – uczniowie branżowej szkoły I

Źródło: badania własne.

Chęć dalszego kształcenia się zadeklarowało 127 uczniów z branżowej szkoły I stopnia, co stanowi 36,6% tej grupy badanych. Wśród uczniów branżowej szkoły I stopnia najwięcej – 67 osób, zgłasza chęć ukończenia kursu, dającego możliwość uzyskania dodatkowych kwalifikacji, co stanowi 52,7% odpowiedzi respondentów. Grupa 53 ankietowanych uczniów (41,7%) chciałaby uczyć się dalej w liceum dla osób dorosłych. O podjęciu nauki na Kwalifikacyjnych Kursach Zawodowych po ukończeniu szkoły myśli 50 uczniów (39,4%). Niewielu uczniów (24 osoby, czyli 18,9%) chciałoby uczyć się dalej w branżowej szkole II stopnia. Jedna osoba wpisała, że ma propozycję nauki za granicą.

Chęć dalszego kształcenia się zadeklarowało 298 uczniów z technikum, co stanowi 71,8% tej grupy badanych, z czego 206 osób (69,1%) deklaruje podjęcie studiów niestacjonarnych, natomiast 89 osób (29,9%) planuje rozpoczęcie studiów stacjonarnych. Ukończenie kursu, dającego możliwość uzyskania dodatkowych kwalifikacji, planuje 65 uczniów (21,8%). Niewielu uczniów (26 osób, czyli 8,7%) chciałoby

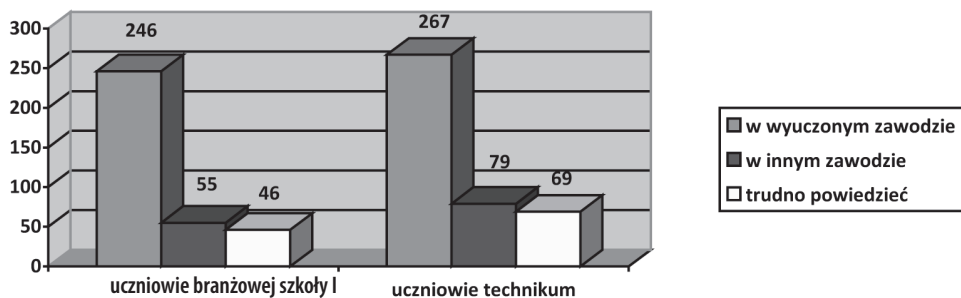
dalej uczyć się w szkole policealnej. Dodatkowe cztery wypowiedzi to: „chcę wyjechać na studia techniczne do Niemiec”, „nie wiem jeszcze co wybrać” (2 osoby), „wyjadę za granicę na kurs językowy”.

Wykres 3. Dalsza edukacja – uczniowie technikum

Źródło: badania własne.

Ankietowani uczniowie z branżowej szkoły I stopnia oraz z technikum wypowiedzieli się także na temat wizji swojej przyszłej pracy: czy chcieliby pracować w wyuczonym zawodzie, czy przekwalifikować się? Było to pytanie jednokrotnego wyboru. Odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

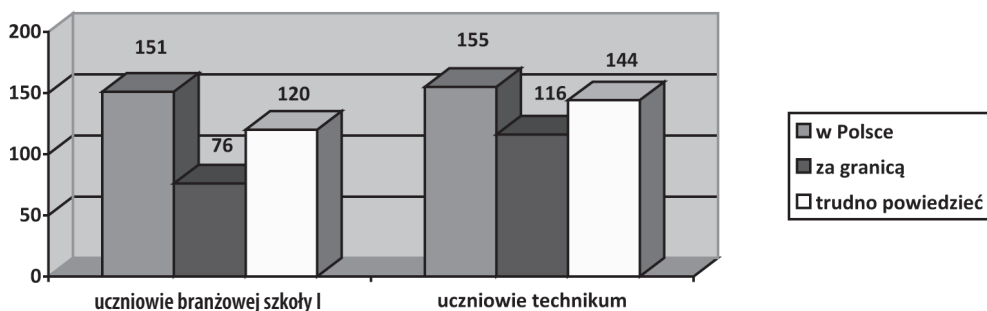
Wykres 4. Wizja przyszłości zawodowej: praca w wyuczonym zawodzie lub przekwalifikowanie

Źródło: badania własne.

Ankietowani uczniowie, zarówno z branżowej szkoły I stopnia, jak i technikum deklarują w przyszłości chęć podjęcia pracy w wyuczonym zawodzie. W przypadku uczniów branżowej szkoły I stopnia jest to 246 osób, co stanowi 70,9% tej grupy, w odniesieniu do uczniów technikum opcję tę zaznaczyło 267 ankietowanych

(64,3%). O przekwalifikowaniu myśli 66 uczniów z branżowej szkoły I stopnia (15,8%) i 70 uczniów z technikum (12%). W grupie osób niezdecydowanych znalazło się 46 uczniów branżowej szkoły I stopnia (13,2%) oraz 69 uczniów technikum (16,6%).

Ankietowani uczniowie z branżowej szkoły I stopnia oraz z technikum wypowiedzieli się także na temat wizji swojej przyszłej pracy: czy chcieliby pracować w Polsce, czy za granicą? Było to pytanie jednokrotnego wyboru. Odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

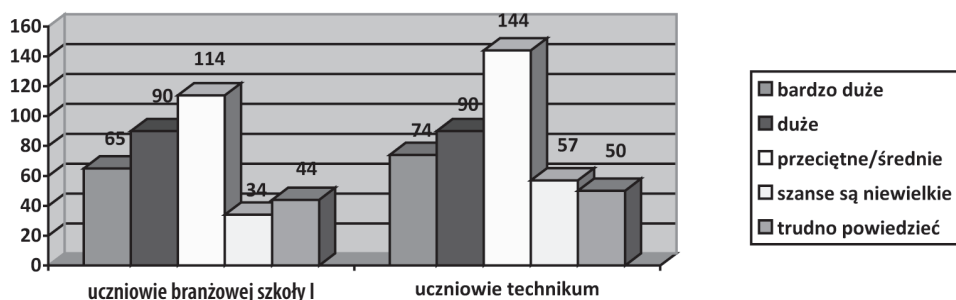
Wykres 5. Wizja przyszłości zawodowej: praca w Polsce lub za granicą

Źródło: badania własne.

Ankietowani uczniowie, zarówno z branżowej szkoły I stopnia, jak i technikum najczęściej deklarują, że w przyszłości chcieliby podjąć pracę w Polsce. W przypadku uczniów branżowej szkoły I stopnia jest to 151 osób, co stanowi 43,5% tej grupy, w odniesieniu do uczniów technikum opcję tę zaznaczyło 155 ankietowanych (37,3%). O pracy za granicą myśli 76 uczniów z branżowej szkoły I stopnia (21,9%) i 116 uczniów z technikum (27,9%). Zarówno w jednej, jak i drugiej grupie znalazło się wiele osób niezdecydowanych: 120 uczniów branżowej szkoły I stopnia (34,6%) oraz 144 uczniów technikum (34,7%).

Badani uczniowie z branżowej szkoły I stopnia oraz z technikum ocenili także swoje szanse na znalezienie pracy po ukończeniu szkoły. Było to pytanie jednokrotnego wyboru. Odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Ankietowani uczniowie, zarówno z branżowej szkoły I stopnia, jak i technikum najczęściej oceniają swoje szanse na znalezienie pracy jako przeciętne, w przypadku uczniów branżowej szkoły I stopnia jest to 114 osób, co stanowi 32,8% tej grupy, w odniesieniu do uczniów technikum opcję tę zaznaczyło 144 ankietowanych (34,7%). Część młodzieży uważa, że ma duże szanse na podjęcie pracy, uważa tak 90 uczniów z branżowej szkoły I stopnia (25,9%) oraz 90 uczniów technikum (21,7%) i część respondentów wskazała, że ich zdaniem szanse są bardzo duże: w przypadku uczniów branżowej szkoły I stopnia jest to 65 osób, co stanowi 18,7% tej grupy, w odniesieniu do uczniów technikum opcję tę zaznaczyło 74 ankietowanych (17,8%). Niewielkie szanse na podjęcie pracy po ukończeniu szkoły sygnalizuje 34

Wykres 6. Ocena szans /zdaniem ankietowanych uczniów/ na znalezienie pracy po ukończeniu szkoły

Źródło: badania własne.

osoby z branżowej szkoły I stopnia (9,8%) oraz 57 uczniów technikum (13,7%). Nie udzieliło odpowiedzi, zaznaczając opcję „trudno powiedzieć”, 44 uczniów z branżowej szkoły I stopnia (12,7%) oraz 50 uczniów technikum (12%).

Podsumowanie

Wyniki autorskiej internetowej ankiety dostarczyły interesujących informacji dotyczących planów edukacyjno-zawodowych młodzieży ze szkół ponadpodstawowych o profilu technicznym. Przyniosły również nowe spojrzenie na planowanie ścieżek edukacyjno-zawodowych przez młodzież kończącą szkoły ponadpodstawowe, także w kontekście pandemicznego rynku pracy.

Respondenci odpowiedzieli na pytania dotyczące ich przyszłości w kontekście dalszej edukacji i/lub wejścia na rynek pracy, wypowiedzieli się na temat chęci pracy w wyuczonym zawodzie lub przekwalifikowania, podjęcia pracy w Polsce czy za granicą. Młodzi ludzie ocenili także swoje szanse na rynku pracy, w przypadku gdyby chcieli podjąć zatrudnienie po ukończeniu szkoły. Założone przeze mnie hipotezy w większości zostały potwierdzone, jednak na uwagę zasługuje kilka aspektów, nad którymi można podjąć refleksję.

Hipoteza 1 w brzmieniu: młodzież z branżowych szkół I stopnia deklaruje przede wszystkim chęć wejścia na rynek, natomiast młodzież z techników będzie preferować podjęcie nauki i jednocześnie zatrudnienie, całkowicie się potwierdziła. Biorąc pod uwagę wyniki badań dotyczących dalszych planów edukacyjno-zawodowych uczniów z branżowych szkół I stopnia warto zastanowić się nad odpowiedziami respondentów. Stosunkowo duża grupa młodzieży (ponad połowa) deklaruje chęć podjęcia pracy po ukończeniu szkoły, tylko jedna czwarta ankietowanych uczniów myśli o połączeniu edukacji z zarobkowaniem, niewielu uczniów (tylko 4% badanych) planuje założenie własnej firmy po ukończeniu szkoły lub chciałyby założyć własną firmę oraz jednocześnie uczyć się (0,6%), kilkanaście osób (3,4%) nie ma dalszych planów. Są to zbiorcze dane, nie uszczegółowione pod względem para-

metrów demograficznych i profilu szkół, jednak pokazują tendencję, wyrażającą się w szybkim dążeniu do wejścia na rynek pracy; ankietowani uczniowie rzadko deklarują także chęć założenia własnej firmy. Można zastanawiać się nad uwarunkowaniami: czy wynika to z braku wiedzy na ten temat, czy z braku wiary we własne możliwości lub braku doświadczenia. Powodem może być deficyt informacji na temat źródeł finansowania i wsparcia dla przedsiębiorców.

W odniesieniu do uczniów kończących technika niemal połowa deklaruje chęć kontynuowania nauki oraz podjęcia pracy po ukończeniu szkoły. Chcąc zarobkować wybiorą najprawdopodobniej studia niestacjonarne. Mniej ankietowanych planuje skupić się tylko na nauce. Podobna liczebnie jest grupa osób chcących podjąć zatrudnienie po ukończeniu szkoły. Ważną informacją płynącą z wyników badań, podobnie jak w przypadku pierwszej grupy, jest niskie zainteresowanie założeniem własnej firmy po ukończeniu szkoły (4,6% badanych), a znikome wiąże się z jednoczesnym dalszym kształceniem się (0,5%), wyniki pokazały także pewną grupę uczniów nie posiadających planów (4,8%). Biorąc pod uwagę wyniki badań z 2016 roku¹¹, przeprowadzone wśród 144 uczniów kończących technikum o profilu budowlanym, drogowym i geodezyjnym, można dostrzec pewne różnice. Prawie połowa badanej młodzieży deklarowała wtedy podjęcie dalszej nauki i szukanie pracy (48,6%), 22,9% respondentów zamierzało podjąć zatrudnienie i nie kontynuować nauki, 16% badanych planowało uczyć się, lecz nie szukać pracy. W badaniach z 2016 roku 12,5% stanowili niezdecydowani, uzależniający ostateczną decyzję od wyników egzaminu maturalnego, 17,4% młodzieży brało pod uwagę prowadzenie własnej działalności gospodarczej. Grupa badawcza obecnie jest dużo większa i bardziej zróżnicowana pod względem profili klas, jednak na uwagę zasługuje procentowy wskaźnik deklaracji zakładania własnej działalności gospodarczej, który bardzo się obniżył. Wymaga to oczywiście podjęcia szerszych badań diagnozujących to zjawisko.

Hipoteza 2: młodzież z branżowych szkół I stopnia, która deklaruje chęć zdobywania wiedzy po ukończeniu szkoły, wybierze Kwalifikacyjne Kursy Zawodowe oraz licea dla dorosłych, natomiast młodzież ucząca się w technikach najprawdopodobniej będzie chciała jednocześnie uczyć się na studiach niestacjonarnych i podjąć pracę, częściowo się potwierdziła. Młodzież z branżowych szkół I stopnia zadeklarowała po ukończeniu szkoły chęć rozpoczęcia kursu, dającego możliwość uzyskania dodatkowych kwalifikacji, na drugim miejscu znalazło się podjęcie nauki w liceum dla dorosłych, a następnie Kwalifikacyjne Kursy Zawodowe. W kontekście empirycznie zweryfikowanych planów edukacyjnych uczniów z branżowej szkoły I stopnia przyjęta hipoteza nie potwierdziła się. Wynikała z obserwowanego w ciągu ostatnich lat zainteresowania Kwalifikacyjnymi Kursami Zawodowymi oraz

¹¹ M. Mazur-Mitrowska, *Plany edukacyjno-zawodowe maturzystów w świetle badań przeprowadzonych wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych o profilu technicznym*, [w:] *Poradnictwo zawodowe w procesie tranzycji* (red.) W. Duda, J. Górna, M. Nowacka, Akademia Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2017, s. 67–79.

nauką w liceum dla dorosłych, co pokazywały badania jakościowe oraz ilościowe w ramach ewaluacji działań doradczych. Najwięcej wskazań przypadło kursom, dającym możliwość uzyskania dodatkowych kwalifikacji, co stanowi ponad połowę odpowiedzi respondentów. Niski wynik wskazań dla branżowej szkoły II stopnia należy poddać analizie, bowiem wciąż ta ścieżka kształcenia nie cieszy się dużym zainteresowaniem.

W odniesieniu do uczniów technikum zdecydowana większość deklaruje chęć dalszego kształcenia się, głównie na studiach niestacjonarnych. Sporym zainteresowaniem cieszą się kursy dające możliwość uzyskania dodatkowych kwalifikacji, ankietowani zdecydowanie mniej są zainteresowani nauką w szkole policealnej.

Hipoteza 3: młodzież zarówno z branżowych szkół I stopnia, jak i z techników będzie chciała pracować w wyuczonym zawodzie – potwierdziła się. Tendencja jest w dwu grupach dominująca, stosunkowo niewielu respondentów myśli o przekwalifikowaniu się. Porównywalna liczebnie jest grupa uczniów niezdecydowanych.

Hipoteza 4: młodzież zarówno z branżowych szkół I stopnia, jak i z techników będzie preferować pracę w Polsce, potwierdziła się. Jednak jest bardzo wielu uczniów niezdecydowanych, w grupie uczniów z techników jest to liczba porównywalna do tych deklarujących pracę w Polsce. Może mieć to związek z dynamiczną sytuacją na rynku pracy w czasie pandemii, doświadczanie zmian wpływa na powstrzymanie się z deklaracjami. Warto spojrzeć na badania z 2016, gdzie w odniesieniu do zagadnienia planów zatrudnieniowych uczniów kończących technikum o profilu budowlanym, drogowym i geodezyjnym uzyskano następujące wyniki: nie odnotowano dominującej tendencji, 36,1% wskazań dotyczyło pracy w Polsce, 31,9% uczniów deklarowało chęć wyjazdu za granicę, natomiast 13,6% stanowili niezdecydowani¹².

Hipoteza 5: młodzi ludzie średnio oceniają swoje szanse na znalezienie pracy po ukończeniu szkoły, potwierdziła się. Dotyczy to ankietowanych uczniów zarówno z branżowej szkoły I stopnia, jak i technikum. Pogłębione badania mogłyby udzielić odpowiedzi dotyczącej przyczyn takich wskazań: czy wynikają z obawy przed trudnym rynkiem pracy, czy ze świadomości ciągłego dostosowywania się do wymagań pracodawców, czy uwarunkowania się inne.

Poznanie planów młodzieży na każdym etapie kształcenia jest niezwykle ważną przesłanką dotyczącą planowania działań doradczych, polegających na dostarczeniu przydatnych informacji na temat rynku usług edukacyjnych oraz rynku pracy, wspieraniu w procesie kształtowania postaw potrzebnych młodym ludziom w dalszym rozwoju edukacyjno-zawodowym. Wyniki badań pozwalają w jakimś stopniu przybliżyć się do poznania planów i oczekiwań młodych osób odnośnie do kontynuacji nauki oraz rozpoczynania pracy zawodowej. Są odzwierciedleniem postrzeżonej przez nich rzeczywistości, reakcją na doświadczane zmiany. Przedstawione wyniki pokazują jedynie ogólne tendencje, kontynuacja empirycznych dociekań

¹² Tamże.

jest niezbędna dla ukazania pełniejszego obrazu dążeń młodych ludzi kończących naukę w szkołach ponadpodstawowych, które odpowiedzą na pytania, dotyczące uwarunkowań odpowiedzi udzielonych przez respondentów. Wskazane są także badania jakościowe realizowane podczas pracy doradczej.

Rekomendacje

Przedstawione wyniki badań ukazują plany edukacyjne i zawodowe młodzieży, są deklaracją możliwych zachowań, odnoszących się do zdobywania wiedzy oraz funkcjonowania na rynku pracy w kontekście dynamicznych zmian, wymagających elastyczności i „zwinności” w myśleniu i działaniu. Czas pandemicznej rzeczywistości wymaga stałego podążania za zmianami, dostosowania się do nowych okoliczności, dlatego z ofertą wsparcia w tym zakresie powinni wychodzić doradcy zawodowi zatrudnieni w szkołach. Wyniki badań pokazały, że jest duża grupa młodzieży ze szkół ponadpodstawowych, która nie podjęła jeszcze decyzji o swojej dalszej przyszłości. Może to wynikać z deficytów informacyjnych, dotyczących możliwości kształcenia się, funkcjonowania na rynku pracy w kontekście stanu gospodarki i w odniesieniu do potrzeb oraz oczekiwań pracodawców. Odnotowano także, że niewielu młodych w grupie ankietowanych z branżowych szkół I stopnia oraz z techników jest zainteresowanych zakładaniem własnej firmy. Przyczyn może być wiele, jednak w kontekście działań doradczych można zaproponować włączenie do programu realizacji doradztwa zawodowego dodatkowych inicjatyw, wzbogacających ich wiedzę w tym obszarze, np. udział młodzieży w wizytach studyjnych, konkursach opartych np. o grywalizację, grach symulacyjnych, organizowanie wspólnych działań z przedsiębiorcami. Doradztwo „szyte na miarę” potrzeb uczniów, dzięki poznaniu ich zamierzeń, może pozytywnie wpłynąć na dokonywane wybory, aby dzięki dostarczonej wiedzy uczniowie mogli realizować siebie, uświadamiając sobie swoje talenty i wykorzystując swój potencjał w najlepiej dopasowanej formie edukacji lub pracy, w zależności od „wewnętrznej mocy” i motywacji osiągnięć oraz uwarunkowań zewnętrznych. Czynniki gotowości do podejmowania wyzwań można wzmacniać w trakcie procesu wsparcia doradczego, a dostarczanie uczniom informacji o tendencjach rynkowych z jednoczesnym uwrażliwianiem na zmiany będzie niezwykle pomocne w ich dalszym rozwoju edukacyjno-zawodowym.

Bibliografia

1. Arseniuk R., *Dorastanie – kryzys i powtórna szansa na rozwój*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/phocadownload/pracownie/dorastanie_last.pdf [dostęp: 2.04.2021].
2. Kalka K. (2004), *Dążenia i aspiracje życiowe*, „Młodzież 2003, Opinie i diagnozy”, nr 2.
3. Kunikowski J., Kamińska A., Gawryluk M. (2016), *Aspiracje zawodowe młodzieży*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin – Polonia* vol. XXIX, 4 SECTIO J.
4. Lewowicki T., Galas B. (1984), *Poziom aspiracji młodzieży*, „Nowa Szkoła”, nr 9.
5. *Materiały metodyczno-dydaktyczne do planowania kariery zawodowej uczniów* (2006), projekt KOWEŻIU, Warszawa.

6. Mazur-Mitrowska M. (2017), *Plany edukacyjno-zawodowe maturzystów w świetle badań przeprowadzonych wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych o profilu technicznym*, [w:] *Poradnictwo zawodowe w procesie tranzycji*, (red.) W. Duda, J. Górna, M. Nowacka, Akademia Jana Długosza w Częstochowie, s. 67–79.
7. Piorunek M. (2004), *Projektowanie przyszłości edukacyjno-zawodowej w okresie adolescencji*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

dr Monika Mazur-Mitrowska

Mazowieckie Samorządowe Centrum
Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie,
Wydział w Radomiu
monika.mazur.mitrowska@mscdn.edu.pl

Europejska Uczelnia Społeczno-Techniczna
im. Sługi Bożego Roberta Schumana